

Streszczenie pracy doktorskiej autorstwa Anny K. Dudy, pisanej pod opieką naukową Prof. dr hab. Joanny Łukasik, zatytułowanej: „Efektywność Programu Szkolenia Mediatorów Rówieśniczych w kształtowaniu kompetencji mediacyjnych uczniów”

Słowa klucze:

mediacje rówieśnicze, kompetencje mediacyjne, kompetencje kluczowe, przestrzeń szkoły, wczesna adolescencja

Mediacje są coraz bardziej widoczne w przestrzeni szkoły zarówno w wymiarze formalnym (wymogi prawne), jak i pragmatycznym (wprowadzanie mediatorów do szkół, szkolenia z mediacji dla rad pedagogicznych, warsztaty dla uczniów). Chociaż mediacje w oświacie są najmłodszym obszarem alternatywnych metod rozwiązywania sporów, to jednocześnie rozwijają się najszybciej. Znaczenie ich efektów podkreślają dyrektorzy szkół, nauczyciele i pedagodzy, którzy rozpoczęli praktykę mediacyjną, jak i środowisko mediatorów, które prowadzi mediacje oświatowe, organizuje szkolenia, warsztaty i wydarzenia popularyzujące wiedzę na temat mediacji. Również różne resorty rządowe wprowadziły programy mediacyjne przeznaczone dla dzieci i młodzieży na różnych etapach edukacyjnych, wskazując, że przyczyniają się one do zmiany agresywnych zachowań

i orientację na współpracę. Dostrzega się także pozytywne znaczenie mediacji w procesie budowania kultury organizacyjnej szkoły.

Pomimo wzrastającego zainteresowania mediacjami w przestrzeni szkoły, czy innych placówek oświatowych, to wciąż brakuje publikacji naukowych z tego zakresu, a także narzędzi do pracy z młodzieżą, których skuteczność byłaby zweryfikowana, a możliwość wykorzystania w zasięgu możliwości nauczycieli i trenerów mediacji. Widoczny jest brak empirycznego dowodu potwierdzającego obserwacje dorosłych wprowadzających mediacje. Dlatego też celem pracy doktorskiej uczyniono: Eksplorację i opis zagadnienia kompetencji mediacyjnych, poznanie skuteczności PSMR w procesie kształtowania kompetencji mediacyjnych uczniów, wyjaśnienie w jakim stopniu możliwe jest rozwijanie kompetencji mediacyjnych uczniów w warunkach szkolnych., wyjaśnienie relacji pomiędzy sposobem przygotowania mediatorów rówieśniczych a poziomem kompetencji mediacyjnych uczniów, a także opis procedur specyficznych dla mediacji rówieśniczych nieuwzględnionych bądź wykraczających poza standardy mediacji

rówieśniczych. Są to cele zarówno naukowe jak i pragmatyczne bowiem przyjęto założenie, że powstająca praca i podejmowane działania mają przełożyć się w przyszłości na konkretne wsparcie nauczycieli i dyrektorów placówek oświatowych dążących do rozwinięcia kultury organizacji uczącej się.

Głównym przedmiotem rozważań w pracy są kompetencje mediacyjne uczniów szkół podstawowych. Przygotowywana praca doktorska składa się z następujących rozdziałów: 1. Szkoła jako przestrzeń konfliktów i mediacji; 2. Konflikty w przestrzeni szkoły; 3. Mediacje rówieśnicze w przestrzeni szkoły; 4. Założenia metodologiczne badań własnych; 5. Analiza i interpretacja wyników badań własnych; 6. Dyskusja wyników; 7. Wnioski i rekomendacje. Każdy z rozdziałów został podzielony na szczegółowe podrozdziały, w których czytelnik zostaje przeprowadzony stopniowo przez problematykę mediacji i konfliktów w przestrzeni szkoły, jak i kluczowe dla analizy kompetencje mediacyjne uczniów.

W pierwszym rozdziale scharakteryzowano szkołę jako specyficzną przestrzeń interakcji międzyludzkich, w której dochodzi do konfliktów. Szkoła to przestrzeń różnorodna pod względem występujących w nim podmiotów, gdzie każdy z nich pełni określone role i zadania. Z jednej strony szkoła to gmach – budynek - w których odbywa się edukacja, ale jej znaczenie znacznie przekracza takie tradycyjne rozumienie i przedstawienie. W pracy analizie poddano zarówno instytucjonalną (formalną) przestrzeń szkoły, która obejmuje przede wszystkim działalność szkoły wynikającą z założeń prawa oświatowego i – szerzej – systemu oświaty; przestrzeń relacyjną dotyczącą powiązań pomiędzy podmiotami szkolnymi; przestrzeń aksjologiczną (często pomijaną), ale to w jej obrębie dochodzi do realizacji założeń etyki mediatora.

Rozdział drugi prezentuje koncepcje konfliktu umiejscowionego w relacjach zachodzących w przestrzeni szkoły. W sposób szczególny uwzględniono funkcjonalne teorie konfliktu, bowiem one mówią o genezie mediacji. Każdy konflikt, zarówno dla społeczeństwa, jak i dla poszczególnych jednostek, które go doświadczają pełni określone funkcje nie tylko dezintegrujące, ale także integrujące, konstruktywne i rozwojowe¹. Przedstawiono szczegółowo typologie konfliktów oraz style wraz ze strategiami ich rozwiązywania, każdorazowo odnosząc się w analizie zarówno do przestrzeni szkoły, jak i mediacji rówieśniczej.

¹ Turner J.H., *Struktura teorii socjologicznej*, Warszawa 2012, s. 203-210.

W kolejnym rozdziale skupiono się na teoretycznych założeniach prowadzenia mediacji rówieśniczych uwzględniając ich istotę, zasady i etykę, podstawy prawne, a także przedstawiono charakterystykę osoby mediatora (kompetencje, umiejętności etc.). Przedstawiono także krótką historię mediacji oświatowych oraz jej genezę wywodzącą się z mediacji karnych z nieletnimi sprawcami czynu karalnego. W tym rozdziale kluczowy jest opis kompetencji mediacyjnych przedstawionych jako metakategoria, składająca się z kompetencji cząstkowych. Zaprezentowano także możliwie najdokładniej efekty programów i projektów, które realizowały przynajmniej w podstawowym zakresie zagadnienia powiązane z mediacją i edukacją prawną dzieci i młodzieży. Ponownie zwrócono uwagę na kwestie konfliktu oraz środowiska szkolnego, odnosząc tym razem te zagadnienia do metody mediacji rówieśniczych.

W rozdziale czwartym zaprezentowano projekt badawczy zawierający główny problem, cel, organizację oraz pozostałe dane dotyczące prowadzonych badań. Wszystko to znalazło odzwierciedlenie w rozdziale piątym zawierającym analizę wyników eksperymentu z pretestem i posttestem. Eksperyment był prowadzony w naturalnych warunkach szkolnych ale wyróżnić należy dobór trzech grup, a nie jak klasycznie sugeruje metodologia dwóch: eksperymentalna i kontrolna. Trzecią była grupa pośrednia której istnienie było znaczące dla określenia efektu międzygrupowej transmisji wiedzy na temat działań eksperymentalnych, a tym samym mediacji. Następnie przeprowadzono analizę zgromadzonych danych celem uzyskania odpowiedzi na wszelkie postawione pytania badawcze.

Praca została zwieńczona dyskusją wyników, wnioskami oraz rekomendacjami do pracy mediacyjnej w szkole zarówno dla dyrektorów, jak i dla nauczycieli tudzież trenerów mediacji szkolnych i rówieśniczych. Całość zamyka bibliografia, w której ujęto także akty normatywne zawierające przesłanki do prowadzenia mediacji. Dopełnienie pracy stanowi odrębny dokument w postaci Programu Szkolenia Mediatorów Rówieśniczych.

W wyniku prowadzonych prac badawczych potwierdzono hipotezy główne wskazując, że 1) Program Szkolenia Mediatorów Rówieśniczych „Akademia Mediacji” jest w istotnym stopniu efektywny w rozwijaniu kompetencji mediacyjnych uczniów oraz 2) uczniowie uczestniczący w Programie Szkolenia Mediatorów Rówieśniczych mają wyższy poziom kompetencji mediacyjnych w porównaniu z uczniami nie biorącymi w nim udziału. Uzyskano także potwierdzenie większości hipotez szczegółowych wskazując, że udział w PSMR przyczynił się do rozwoju poszczególnych

kategorii kompetencji mediacyjnych, jak m.in. kompetencje społeczne, emocjonalne, komunikacyjne czy wiedzę prawną. Zmiany wywołane w grupie eksperymentalnej dotyczyły również stosowania stylu rozwiązywania konfliktów, co oznacza, że uczniowie uczestniczący w Programie rozwinęli zdolność korzystania z nieantagonistycznych stylów rozwiązywania konfliktów w przeciwieństwie do pozostałych grup. Dzięki przeprowadzonemu eksperymentowi z udziałem trzech rodzajów grup badawczych okazało się, że działania edukacyjne prowadzone w określonej grupie uczniów mają przełożenie na pozostałych członków społeczności, która korzysta z efektów mediacji jako innowacji.

Pozytywny rezultat prowadzonych badań może stanowić dowód na słuszność wprowadzania mediacji do szkół najpierw jako innowacji, a następnie troszczenia się, by stały się one trwałym elementem kultury szkoły. Wprowadzanie mediacji do szkół musi być procesem planowym, systematycznym i nie traktowanym jako „jednorazowa akcja” lecz jako zmiana, której efekty będą utrwalane poprzez zapewnienie ciągłości działań. Szkoła jest szczególnym miejscem treningu rozmaitych umiejętności, które mogą przysłużyć się kształtowaniu postaw otwartości, tolerancji i gotowości do współpracy. Są to kluczowe czynniki powodujące, że dane społeczeństwo potrafi działać demokratycznie, czy też nie. Wprowadzenie mediacji do szkół staje się zatem zmianą konieczną, potrzebną i dającą nadzieję na lepsze jutro.